

vides quia se ipsos decipiunt, et veritas in eis non est. Si autem se esse peccatores fatentur, ut Dei misericordiam possint mereri, compescant se ab aliis etiam decipiendis, quibus hanc superbiam persuadere conantur. Omnibus enim necessaria est oratio dominica, quam etiam ipsis arietibus gregis, id est Apostolis suis Dominus dedit, ut unusquisque Deo dicat: « Dimitte nobis debita nostra, » sicut et nos dimittimus debitoribus nostris ¹. » Cui enim hæc in oratione verba necessaria non fuerint, ipse hic sine peccato vivere pronuntiandus est. Quales si aliquos futuros Dominus prævideret, meliores utique quam extiterunt ejus Apostoli aliam orationem illos doceret, quam non peterent dimitti sibi peccata, quibus in baptismo fuerant omnia jam dimissa. Nam si Daniel sanctus non coram hominibus quasi humilitate fallaci, sed coram Deo, id est, in oratione qua Deum precabatur, non solum peccata populi sui, sed etiam sua confitebatur, sicut ejus ore veridico expressum est ²; nihil aliud mihi videtur dicendum istis, nisi quod per prophetam Ezechielem cuidam superbo Dominus mandat. « Numquid tu sapientior se quam Daniel ³. »

III. Sed plane qui misericordia Dei adjutus et gratia se ab eis peccatis abstinuerit, quæ etiam crimina vocantur atque illa peccata sine quibus non hic vivitur, mundare operibus misericordiæ et piis orationibus non neglexerit, merebitur hinc exire sine peccato, quamvis cum hic viveret habuerit nonnulla peccata: quia sicut ista non defuerunt, ita etiam remedia quibus purgarentur, affuerunt. Quisquis autem hac velut occasione comperta, cum audierit nomen hic arbitrio suo sine peccato vivere, dederit se libidinibus et criminibus nefariis obligaverit, atque in his criminosis consceleratisque mo-

¹ Matth. vi, 12. — ² Da 1. ix, 20. — ³ Ezech. xxviii, 3.

ribus usque in diem suum ultimum perduraverit, quolibet inter hæc eleemosynas faciat, et infeliciter ducit vitam, et infelicius finit.

IV. Respondet ad questionem de libero arbitrio. — Sed isti utcumque tolerandi sunt quando dicunt vel esse vel fuisse hic aliquem, præter unum sanctum sanctorum, qui nullum haberet omnino peccatum. Illud vero quod dicunt, sufficere homini liberum arbitrium ad dominica præcepta implenda, etiamsi Dei gratia et spiritus sancti dono ad opera bona non adjuvetur, omnino anathematizandum est, et omnibus execrationibus detestandum. Qui enim hoc asserunt, a gratia Dei penitus alieni sunt: « Quia ignorantes Dei justitiam ¹, » sicut de Judæis dicit Apostolus: « Et suam volentes constituere. justitiæ Dei » non sunt subjecti ². » Plenitudo quippe Legis non est, nisi charitas. Et utique charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, non per nos ipsos, nec viribus propriæ voluntatis, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis ³.

V. Valet itaque liberum arbitrium ad opera bona, si divinitus adjuvetur, quod sit humiliter petendo et faciendo. Desertum vero adjutorio qualibet scientia Legis excellat, nullo modo habebit justitiæ soliditatem, sed inflationem impiæ superbix, et exitiosum tumorem. Docet hoc eadem ipsa dominica oratio. Frustra enim rogantes Deum dicimus: « Ne nos inferas in tentationem ⁴; » si hoc in nostra sic positum est potestate, ut nullo illius adjutorio id valeamus implere. Dictum est enim: « Ne nos inferas » in tentationem, » quod intelligitur, ne nos inferri deservendo permittas. « Fidelis enim Deus, ait Apostolus, qui » non vos permittet tentari supra id quod potestis, sed » faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustine-

¹ Rom. x, 3. — ² Id. xvi, 10. — ³ Id. v, 5. — ⁴ Matth. vi, 13.

» re ¹. » Ut quid dixit hoc Deum facere, si hoc sine ipsius adjutorio in sola nostra est potestate?

VI. Nam et ipsa Lex ² in hoc adjutorium data est illis, qui ea legitime utuntur, ut per illam sciant vel quid justitiæ jam acceperint, unde gratias agant, vel quid adhuc eis desit, quod instanter petant. Qui autem sic audiunt quod ait Lex: Non concupisces ³, » ut hoc quia didicerint, sufficere sibi arbitrentur, nec adjutorio gratiæ Dei ad faciendum quod jussum est dari sibi virtutem credant et petant ⁴, ad hoc eis « Lex subintravit, ut abundaret delictum ⁵, » quod dictum est de Judæis. Parum enim est, quia non implent quod præcepit Lex, « Non concupisces: » sed insuper superbiunt, ignorantes Dei justitiam, id est quam Deus dat, qui justificat impium, et suam volentes constituere tanquam suæ voluntatis viribus factam, justitiæ Dei non sunt subejcti ⁶. Finis enim Legis Christus ad justitiam omni credenti, qui utique ideo venit, ut ubi abundavit delictum, superabundet gratia, Cui gratiæ si fuerunt inimici Judæi, Dei ignorantes justitiam, et suam volentes constituere, quare sunt et isti inimici, si in eum crediderunt, quem illi occiderunt? an ut illi accipiant præmium, qui occiso Christo suam impietatem accusaverunt, et se illius gratiæ cognitæ subdiderunt; et isti portent judicium, qui sic in Christum volunt credere, ut ejus ipsam gratiam conentur occidere.

VII. Ad hoc quippe in eum credunt, qui recte credunt, ut esuriant sitianteque justitiam, et ejus gratia saturentur. « Omnis enim, sicut scriptum est, qui invocaverit nomen Domini, salvus erit ⁷: » non utique salute corporis, quam multi habent, et qui non invocant nomen

¹ 1 Cor. x, 13. — ² Alludit ad Isai. viii, 20, juxta lxx. — ³ Exod. xx, 17. — ⁴ Rom. vii, 7. — ⁵ Id. v, 20. — ⁶ Id. x, 4. — ⁷ Joël. ii, 32, et Rom. x, 13.

Domini; sed illa salute, de qua ipse dicit: « Non est opus » sanis medicus, sed ægrotantibus ¹; » et quid dixerit, consequenter exponens: « Non veni, inquit, vocare justos, sed peccatores. » Justos ergo sanos, peccatores autem dixit ægrotos. Non itaque de suis vtribus præsumat ægrotus, quia in multitudine virtutis suæ non erit salvus. Nam si inde præsumit, videat ne vires istæ non sint quales solent esse sanorum, sed quales solent esse phreneticorum: qui cum sint insani adeo se sanos putant, ut nec medicum quærant, et tanquam importunum insuper cædant: sicut isti Christum insana superbia quodam modo cædunt, cujus gratiæ tam benignum adjutorium ad faciendam justitiam dato Legis præcepto necessarium non esse contendunt. Desinant ergo sic insanire, et ad hoc se intelligant habere, quantum possunt, liberum arbitrium, non ut superba voluntate respuant adjutorium, sed ut pia voluntate invocent Dominum.

VIII. Hæc enim voluntas libera tanto erit liberior quanto sanior: tanto autem sanior, quanto divinæ misericordiæ gratiæque subejctior. Ipsa enim fideliter orat et dicit: « Itinera mea dirige secundum verbum tuum, et ne dominetur mihi omnis iniquitas ¹. » Quomodo enim libera est, cui dominatur iniquitas? Utei autem non dominetur, vide ab illa quis invocetur. Non enim ait: Itinera mea dirige secundum liberum arbitrium, quia non dominabitur mihi omnis iniquitas; sed: « Itinera mea, inquit, » dirige secundum verbum tuum, et ne dominetur mihi » omnis iniquitas. » Precatur, non pollicetur: confitetur, non profitetur: optat plenissimam libertatem, non jactat propriam potestatem. Non enim omnis qui viribus suis confidit, sed omnis qui invocatur nomen Domini, salvus erit. « Quomodo autem invocabunt, inquit, in quem non

¹ Matth. ix, 12. — ² Ibid. 13. — ³ Psal. cxviii, 1-3.

» crediderunt¹? » Ad hoc ergo credunt, qui recte credunt ut invocent in quem crediderunt, et valeant facere quod in præceptis legitimis acceperunt; quoniam id quod Lex imperat, fides impetrat.

IX. Nam ut interim omittamus Legis multa præcepta, et hoc inde commemoremus, quod ad commemorandum elegit Apostolus; cum dicit Lex: « Non concupisces², » quid videtur aliud imperare, nisi ab illicitis cupiditatibus continentiam? Animus quippe velut pondere, amore fertur quocumque fertur. Jubemur itaque detrudere de pondere cupiditatis, quod accedat ad pondus charitatis, donec illud consumatur, hoc perficiatur. « Plenitudo enim Legis est charitas³. » Et tamen de ipsa continentia vide quid scriptum sit: « Et cum scirem, inquit, quia nemo potest esse continens nisi Deus det, et » hoc ipsum erat sapientiæ, scire cujus esset hoc donum: » adii Dominum, et deprecatus sum illum⁴. » Numquid dixit: Et cum scirem quia nemo potest esse continens, nisi per proprium liberum arbitrium, et hoc ipsum erat sapientiæ, scire a me ipso esse hoc bonum? Non plane hoc dixit, quod quidam in sua vanitate dicunt; sed quod fuit in sanctæ Scripturæ veritate dicendum: « Cum scirem, inquit, quia nemo esse potest continens, nisi Deus » det. » Jubet ergo Deus continentiam, et dat continentiam: jubet per Legem, dat per gratiam: jubet per litteram, dat per Spiritum. Lex enim sine gratia facit abundare delictum, et littera sine Spiritu occidit⁵. Jubet ideo, ut facere jussa conati, et nostra infirmitate sub Lege fatigati, adjutorium gratiæ poscere noverimus, et si quid facere potuerimus operis boni, ei qui adjuvat non simus

¹ Rom. x, 14. — ² Rom. vii, 7. — ³ Id. xiii, 10. — ⁴ Sap. viii, 21. —
⁵ 2 Cor. iiii, 6.

ingrati: hoc et iste fecit. Id enim eum sapientia docuit, cujus esset hoc donum.

X. Neque enim voluntatis arbitrium ideo tollitur, quia juvatur: sed ideo juvatur, quia non tollitur. Qui enim Deo dicit: « Adjutor meus esto¹, » confitetur se velle implere quod jussit, sed ab eo qui jussit, adjutorium poscere ut possit. Sic et iste cum sciret neminem esse posse continentem, nisi Deus det, adiit Dominum et deprecatus est: utique volens adiit, volens deprecatus est nec petiisset nisi esset voluntas. Sed nisi petiisset, quantum posset voluntas? Quia etsi possit antequam petat, quid ei prodest, nisi illi agat gratias ex eo quod potest, a quo petendum est quod nondum potest? Unde etiam qui jam continens est, non habet utique continentiam, nisi adsit voluntas: sed nisi accepisset, quid haberet voluntas? « Quid enim habes, inquit, quod non accepisti? Si » autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis²? » id est: Quid gloriaris quasi a te ipso habeas, quod si non accepisses, a te ipso habere non posses. Hoc autem dictum est, ut qui gloriatur, non in se ipso, sed in Domino gloriatur³: et qui nondum habet unde gloriatur, non a se ipso speret, sed Dominum precetur. Satius est enim minus quemque habere quod a Deo petat, quam plus habere quod sibi tribuat: quoniam expedit ab imo surgere, quam ex alto cadere. « Deus enim, scriptum est, » superbis resistit, humilibus autem dat gratiam⁴. » Ad abundantiam igitur delictorum Lex nos docet quid velle debeamus, nisi adjuvet gratia, ut quod volumus valeamus, et quod valuerimus, impleamus. Adjuvabit autem, si non de nostris viribus præsumentes, alta sapiamus, sed humilibus consentientes, et de iis quæ jam possumus, gratias agamus, et pro iis quæ nondum possumus, Deum

¹ Psal. xxvi, 9. — ² 1 Cor. iv, 7. — ³ 2 Cor. x, 17. — ⁴ Jacob. iv, 6.

suppliciter inhiante voluntate poscamus, adminiculantes orationem nostram misericordiae fructuosis operibus; dando ut detur nobis; dimittendo ut dimittatur nobis.

XI. *Respondet ad quaestionem de peccato originis.*
— Quod autem dicunt infansem morte praeventum, non baptizatum, perire non posse, quoniam sine peccato nascitur: non hoc dicit Apostolus; et arbitror esse melius, ut Apostolo potius quam istis credamus. Dicit enim ille doctor gentium, in quo Christus loquebatur: « Per » unum hominem peccatum intravit in mundum, et per » peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, » in quo omnes peccaverunt. » Et paulo post dicit: « Nam iudicium quidem ex uno delicto in condemnationem, » gratia autem ex multis delictis in justificationem¹. » Proinde isti, quem forte invenerint infansem non ex illius unius hominis concupiscentia procreatum, ipsum dicant illi damnationi non esse obnoxium, nec per Christi gratiam ab illa damnatione esse liberandum. Quid est enim: « Ex uno delicto in condemnationem, » nisi illo delicto, quo deliquit Adam? Et quid est, » ex multis delictis in justificationem, » nisi quia Christi gratia non solum illud unum delictum solvit, quo obstringuntur infantes ex illo uno homine procreati, sed etiam multa delicta, quae cum creverint homines, addunt malis moribus suis? Tamen et illud unum, quo est obligata propago carnalis, quae ab illo primo homine originem ducit, sufficere dicit ad condemnationem. Ideo non est superfluum baptismus parvulorum, ut qui per generationem illi damnationi obligati sunt, per regenerationem ab eadem damnatione solvantur. Sicut enim non invenitur homo, qui praeter Adam carnaliter generetur: sic non invenitur homo, qui praeter Chris-

¹ Rom. v. 12.

tum spiritualiter regeneretur. Carnalis autem generatio delicto illi uni, et damnationi ejus obnoxia est; spiritualis vero regeneratio non solum illud unum propter quod baptizantur infantes, sed multa delicta facit aboleri, quae homines male vivendo ad illud, in quo generati sunt, addiderunt. Ideo sequitur et dicit: « Si enim ob unius » delictum mors regnavit per unum, multo magis qui » abundantiam gratiae et iustitiae accipiunt, in vita regnabunt per unum Jesum Christum. Itaque sicut per » unius delictum in omnes homines ad condemnationem: » ita per unius justificationem in omnes homines ad justificationem vitae. Sicut enim per inobedientiam unius » hominis peccatores constituti sunt multi: ita per unius » obedientiam Iusti constituuntur multi¹. »

XII. Quid ad ista dicturi sunt? aut quid eis restat; nisi ut Apostolum errasse contendat? Clamat vas electionis, doctor gentium, tuba Christi: « Iudicium ex uno » in condemnationem. » Et reclamant isti, asserentes parvulos, quos ex illo uno homine, de quo loquitur, ducere propaginem confitentur, non ire in condemnationem, etsi in Christo non fuerint baptizati. « Iudicium, » inquit, ex uno in condemnationem. » Quid dicit, « Ex » uno, » nisi, « Delicto? » Sequitur enim: « Gratia autem ex multis delictis in justificationem. » Ergo inde iudicium etiam ex uno delicto ducit in condemnationem: hinc autem gratia etiam ex multis delictis ducit in justificationem. Quapropter si non audent resistere Apostolo, exponant nobis quare iudicium ex uno delicto ducat in condemnationem, cum ex multis delictis homines damnandi veniant ad iudicium. At si propterea ita dictum putant, quia initium peccati ex Adam factum est, quod imitati caeteri sunt, ut sic ex uno illo delicto in iudicium

¹ Rom. v. 17.

condemnationemque traherentur, qui eum imitando multa peccarunt: cur non etiam de gratia et justificatione sic dictum est? cur non dixit similiter: Et gratia ex uno delicto in justificationem? Sicut enim hominum multa delicta inter illud unum quod imitati sunt, et iudicium quo puniuntur, media reperiuntur; ab uno quippe ad multa venerunt, ut a multis ad iudicium damnationemque ducerentur: sic eadem multa delicta inter hoc ipsum unum cuius imitatione commissa sunt, et gratiam qua dimittuntur, eodem modo media sunt; quoniam ex illo uno ad multa venerunt, ut ex multis ad gratiam justificandi venirent. Cum ergo in utroque, id est, et iudicio et gratia, quod attinet ad unum et multa delicta, una eademque ratio sit: dicant isti nobis quare iudicium dixerit ex uno delicto ducere in condemnationem, gratiam vero ex multis delictis in justificationem. Aut acquiescant, ideo sic esse dictum, quia in hac causa duo constituuntur homines: Adam, ex quo consistit generatio carnalis, et Christus, ex regeneratio spiritalis. Sed quia tantum ille homo, iste autem et Deus et homo, non quomodo illa generatio uno delicto obligat, quod est ex Adam, ita ista regeneratio unum delictum solum solvit, quod est ex Adam. Sed illi quidem generationi sufficit ad condemnationem unius delicti connexio; quidquid enim postea homines ex malis suis operibus addunt, non pertinet ad illam generationem, sed ad humanam conversationem: huic autem regenerationi non sufficit illud delictum tantummodo solve, quod ex Adam trahitur, sed quidquid etiam postea ex iniquis operibus humanæ conversationis accedit. Ideo iudicium ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in justificationem.

XIII. « Si enim ob unius delictum mors regnavit per unum, » a quo delicto parvuli per baptismum expian-

tur; « Multo magis qui abundantiam gratiæ et justitiæ » accipiunt, in vita regnabunt per unum Jesum Christum: » multo magis utique in vita regnabunt, quia æternæ vitæ regnum erit, mors autem in eis temporaliter transit, non in æternum regnabit. « Itaque sicut per unius delictum in omnes homines ad condemnationem¹, » de qua condemnatione parvuli per Sacramentum baptismi liberandi sunt: « Ita per unius justificationem in omnes homines ad justificationem vitæ. » Et hîc « Omnes » dixit, et ibi; non quia omnes homines veniunt ad gratiam justificationis Christi, cum tam multi alienati ab illa, in æternum moriantur: sed quia omnes qui renascuntur in justificationem, non nisi per Christum renascuntur: sicut omnes qui nascuntur in condemnationem, non nisi per Adam nascuntur. Nemo quippe est in illa generatione præter Adam, nemo in ista regeneratione præter Christum: Ideo « Omnes et omnes, » eosdem autem « Omnes, » etiam « Multos » postea dicit, adjuvens: « Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi: sic et per unius hominis obedientiam Justi constituuntur multi². » Qui « Multi, » nisi quos jam paulo ante « Omnes » dixerat?

XIV. Vide quemadmodum commendat « Unum et unum, » id est, Adam et Christum: illum ad condemnationem, hunc ad justificationem, cum tanto post Adam venerit Christus in carne: ut sciamus etiam antiquos justos, quicumque esse potuerunt, non nisi per eandem fidem liberatos, per quam liberamur et nos, fidem scilicet incarnationis Christi, quæ illis prænuuntiabatur, sicut nobis facta annuntiatur. Ideo idem Christum hominem dicit, cum sit et Deus, ne quis existimet antiquos justos per Deum tantummodo Christum, id est, per Verbum

¹ Rom. v, 18. — ² Ibid. 19.

quod erat in principio, non etiam per fidem incarnationis ejus, qua et homo Christus dicitur, potuisse liberari. Sententia quippe ista destrui non potest, de qua et alibi dicit, « Per unum hominem mors, et per unum hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes » moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur¹. » Utique resurrectionem dicit justorum, ubi est vita æterna; non resurrectionem iniquorum, ubi mors erit æterna. Ideo ait « Vivificabuntur; » quia illi damnabuntur. Hinc et in veteribus sacramentis circumcisio parvulorum octava die fieri præcepta est², quoniam Christus, in quo fit delicti carnalis expoliatio, quam significat circumcisio, die dominico resurrexit, qui post septimum sabbati octavus est. Hæc ergo fides etiam antiquorum justorum fuit. Unde et Apostolus dicit, « Habentes autem eundem » spiritum fidei propter quod scriptum est: Credidi, » propter quod locutus sum: et nos credimus, propter » quod et loquimur³: » non diceret, « Eundem spiritum fidei; » nisi admonens etiam antiquos justos habuisse ipsum spiritum fidei, hoc est incarnationis Christi. Sed quia illis futura prænuntiabatur, quæ jam facta nobis annuntiatur, et tempore Veteris Testamenti velabatur, quæ tempore Novi Testamenti revelatur; ideo ejus sacramenta variata sunt, ut alia essent in Veteri Testamento, alia in Novo; cum fidees ipsa varia non sit, sed una sit: « Quia sicut in Adam omnes moriuntur, sic » et in Christo omnes vivificabuntur⁴. »

XV. Quod vero illis verbis, quæ tractabamus, adjungit, et dicit, « Lex autem subintravit, ut abundaret delictum⁵, » jam non pertinet ad illud delictum, quod trahitur ex Adam, de quo dicebat superius, « Mors reg-

¹ 1 Cor. xv, 21. — ² Levit. xii, 3. — ³ 2 Cor. iv, 13. — ⁴ 1 Cor. xv, 22 — ⁵ Rom. v, 20.

» navit per unum¹. » Legem quippe sive naturalem intelligamus, quæ in eorum apparet ætatibus, qui jam ratione uti possunt; sive conscriptam, quæ data est per Moysen, quia nec ipsa vivificare potuit, et liberare a lege peccati et mortis, quæ tracta est ex Adam, sed magis addidit prævaricationis augmenta. « Ubi enim Lex non » est, ait idem Apostolus, nec prævaricatio². » Proinde quoniam lex est etiam in ratione hominis, qui jam utitur arbitrio libertatis naturaliter in corde conscripta, qua suggeritur ne aliquid faciat quisque alteri, quod pati ipse non vult: secundum hanc legem prævaricatores sunt omnes, etiam qui Legem per Moysen datam non acceperunt, de quibus in Psalmo legitur, « Prævaricatores » æstimavi omnes peccatores terræ³. » Non enim omnes peccatores terræ Legem per Moysen datam prævaricarunt: sed tamen nisi aliquam prævaricassent, non appellarentur prævaricatores: « Ubi enim lex non est, nec » prævaricatio. » Prævaricata ergo lege quæ in paradiso data est, nascitur homo ex Adam cum lege peccati et mortis, de qua dicitur, « Video aliam legem in membris » meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me » ducentem in lege peccati quæ est in membris meis⁴. » Quæ tamen nisi mala postea consuetudine roboretur, facilius vincitur; non tamen nisi gratia Dei. Lege autem alia prævaricata, quæ est in usu rationis animæ rationalis in ætate hominis jam ratione utentis, prævaricatores fiunt omnes peccatores terræ. Prævaricata vero Lege etiam illa, quæ data est per Moysen, multo amplius abundat delictum. « Si enim data esset Lex quæ posset » vivificare, omnino ex Lege esset justitia. Sed conclusit » Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu

¹ Rom. v, 17. — ² Id. iv, 15. — ³ Psal. cxviii, 119. — ⁴ Rom. vii, 23.

» Christi daretur credentibus¹. » Hæc verba, si agnoscis, apostolica sunt : de qua Lege iterum dicit, « Lex præ- » varicationis gratia posita est, donec veniret semen, cui » promissum est, disposita per Angelos in manu me- » diatoris². » Christum commendans, cujus gratia salvi fiunt omnes, sive parvuli a lege peccati et mortis, cum qua nati sumus : sive majores, qui male utentes arbitrio voluntatis, prævaricarunt legem naturalem ipsius rationis : sive qui Legem acceperunt; quæ data est per Moysen, eamque prævaricantes littera occisi sunt. Cum vero etiam evangelica præcepta homo prævaricat, velut quadrivanus mortuus putet : nec de illo tamen desperandum est propter ejus gratiam, qui non lente dixit, « Sed » magna voce clamavit, Lazare veni foras³. »

XVI. « Lex ergo subintravit ut abundaret delictum, » sive cum homines negligunt quod Deus jubet, sive cum de suis viribus præsumentes, adjutorium gratiæ non implorant, et addunt infirmitati superbiam. Cum autem vocatione divina intelligunt cur sit ingemiscendum, et invocant eum in quem recte credunt, dicentes, « Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam » tuam⁴, » et, « Ego dixi, Domine miserere mei; sana » animam meam, quia peccavi tibi⁵, » et, « In tua justitia vivifica me⁶, » et, « Viam iniquitatis amove a » me⁷, » et, « De lege tua miserere mei⁸, » et, « Non veniat mihi pes superbiæ, et manus peccatorum non moveat me⁹, » et, « Itinera mea dirige secundum verbum » tuum, et ne dominetur mei omnis iniquitas¹⁰. A Domino » enim gressus hominis diriguntur, et viam ejus volet¹¹. »

¹ Galat. iiii, 21. — ² Ibid. 19. — ³ Cistercienses manuscripti habent dispositum. — ⁴ Joan. xi, 13. — ⁵ Psal. l, 1. — ⁶ Id. xl, 5. — ⁷ Id. xxx, 5. — ⁸ Id. cxviii, 29. — ⁹ Id. xxxv, 12. — ¹⁰ Id. cxviii, 133. — ¹¹ Id. xxxvi, 23.

Et alia multa, quæ propterea scripta sunt, ut nos admonerent, adimplenda ea quæ nobis jubentur, ab illo petendum adjutorium a quo jubentur. Cum ergo se homo ad illum extenderit, et sic ingemuerit, fiet quod sequitur, » Ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia¹. » et, « Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum². » Et diffunditur in corde charitas Dei, unde fiat Legis plenitudo, non per vires arbitri, quod est in nobis, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis³. Novæat quippe ille Legem, qui dicebat, « Condelector » enim legi Dei secundum interiorem hominem : » et tamen adjungebat, « Video autem aliam legem in membris » meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me » ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. » Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis » hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum⁴. » Cur non dixit potius, per meum liberum arbitrium, nisi quia liberis sine gratia non est libertas, sed contumacia.

XVII. Cum ergo dixisset Apostolus, « Lex subintravit, » ut abundaret delictum : ubi autem abundavit delictum, » superabundavit et gratia⁵; » secutus adjunxit, « Ut » quemadmodum regnavit peccatum in morte; sic et gratia regnet per justitiam in vita æterna per Jesum » Christum Dominum nostrum⁶. » Modo cum dixisset, « Ut quemadmodum regnavit peccatum in morte; » non ait, per unum hominem, aut per primum hominem, aut per Adam : quia jam dixerat, « Lex subintravit, ut » abundaret delictum; » quæ abundantia delicti non pertinet ad primi hominis propaginem, sed ad conversationis humanæ prævaricationem, quæ illi uni dilicto,

¹ Rom. v, 20. — ² Luc. vii, 47. — ³ Rom. v, 5. — ⁴ Id. vii, 22, 23. — ⁵ Id. v, 20. — ⁶ Ibid. 21.